

תצפיות בוטניות

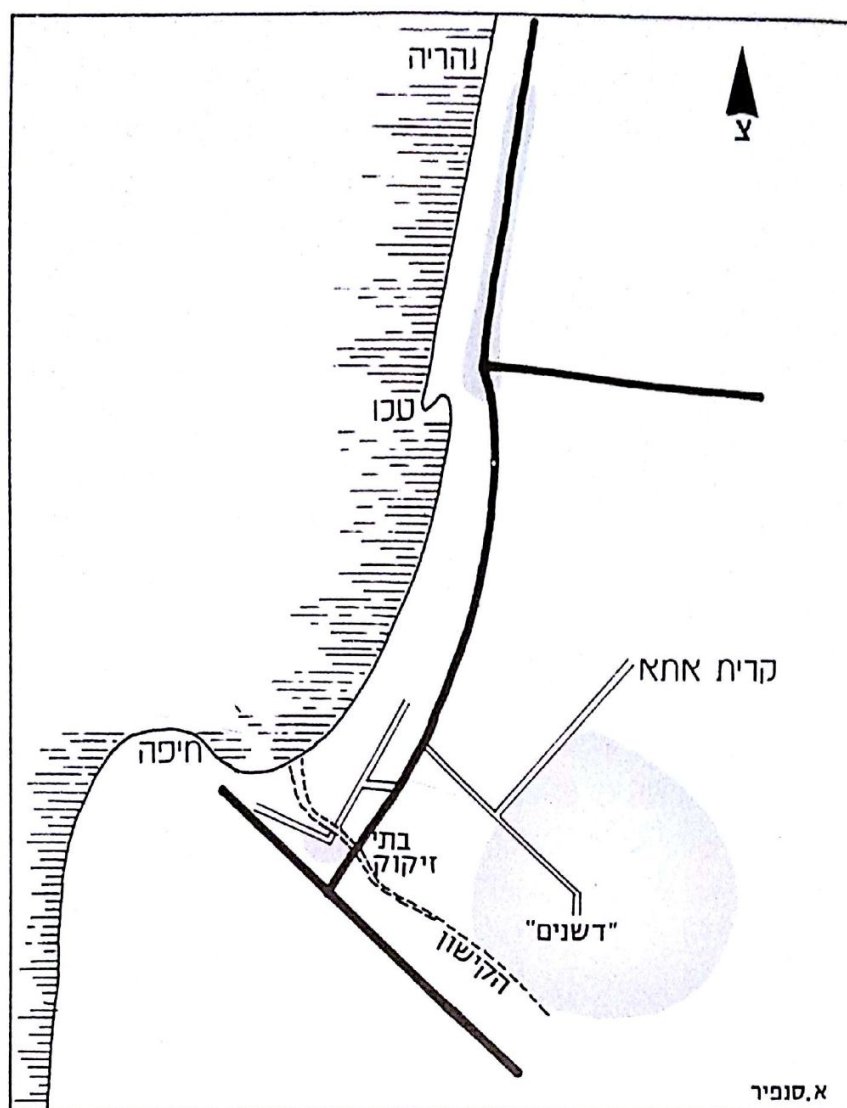
מלחית הבורית בעמק זבולון

יהודה מרטה

אל "רחם" החודיעתי בראשית שנת 1985, בחמלצתו של ד"ר אמוץ דסנל. עט ד"ר דפני נסגשתי לראשונה באביב 1984, כאשר מצאתי את תקווילנת המקרילנת, בצומח כורדיני (ראח טבע וארץ, יולל-אוגוסט 86, עמ' 46). ב"רחם" 6, עמ' 68, חוזכרת מלחית הבורית כצמח נדיר שכמעט נכחד מן הארץ. חקוראים נחבשו לזרוע על כל מצאת שלו. למעשה, את הצמח הזה הכרתי מזמן, אך לא זיהיתו. בנוסעי מדי יום למקום עבודתי במפרץ חיפה, תהיתי לא מעט על זהותו של הצמח המוזר הצומח בשולי הדרך, ובשולי שדות הכותנה. אך בהיותי טירון בשילוש במגדיר, לא יכולתי לזהותו. עם הופעת כרך 8 של האנציקלופדיה "החי והצומח בא"י", ראיתי תמונת שלו בעמ' 92 ומיד הכרתי. אמנם בכרך 10 של אותה אנציקלופדיה, שלצא לאור לפני כרך 8, מופיעה תמונה מקרוב של פרח מלחית הבורית, אך קשה לזהות לפיה את הצמח השלם. אגב, תמונה זאת אינה מופיעה ברשימת התמונות שבסוף הכרך - טעות דפוס? אולי. טעות חמורה יותר מופיעה באותו כרך עשירי בעמ' 65; מלחית הבורית מוגדרת כצמח חורפי, בעוד שזהו צמח קיצי מובהק. לאחר שהפכתי "מומחה" לענייני מלחית הבורית, התחלתי למצאה במקומות נוספים. בקיץ 85 דיווחתי על ריכוז גדול מאוד שלה בשדות שבין כתי-הזיקוק של המפעל "דשנים". צמחים ספורים מצאתי באזור מלחת הקישון, בעיקול הכביש העובר ליד מזבלת חיפה, נ"צ 1535,2449. ריכוז קטן נחגלה בעכו, בכניסה הדרומית, ליד מפעל "מקט", נ"צ 1580,2584, וצמחים בודדים בכביש עכו-נהריה, בכניסה למושב נס-עמים, נ"צ 1592,2641. תפוצת המלחית האשלגנית, קרובתה של מלחית הבורית, היא נרחבת וצפופה הרבה יותר.

מלחית הבורית מופיעה כבר בחודש מאי, אך קשה לראותה, שכן היא מכוסה בצמחי האביב המלבלבים. עם עליית החום וקמילת פריחת האביב, גדלה מלחית הבורית ומתבלטת יותר ויותר. בחודשים יולי ואוגוסט היא מופיעה בבירור רב וכולטת בגבעוליה האדומים ומראה הרענן והבשרני, על רקע הצמחיה היבשה.

פריחתה מתחילה כבר בחודש יוני, בצמחים הגדלים במקומות המתלבשים מוקדם. פרטים הקרובים לשדות שלחין, המושקים בקיץ (כותנה בעיקר), מתפתחים לגודל רציני ונראים כשיח מסועף מבסוסו, שגובהו יכול להגיע כמעט למטר וקוטרו דומה. היא הפריחה חל בחודשים אוגוסט-ספטמבר. בספטמבר ובאוקטובר מתחילים הצמחים לקמול ולהאפיר ובדצמבר וינואר הם ניתקים ממקומם בשל רוחות החורף, הופכים לצמחי גלגל ומפוצלים בדרך זו את זרעיהם.

מלחית הבורית - מפת תפוצה בעמק עכו.

בחודש יולי 1986 מצאתי את מלחית הבורית בכל המקומות הנזכרים בכמויות גדולות יותר מאשר בשנה שעברה, ובייחוד באדמות הכבדות שבין קרית אתא, בתי-הזיקוק, הקישון ו"דשנים". באזור זה, הדורש יותר תצפיות ואולי אף מחקר על מידת המליחות הגדלה והולכת בו, נתגלה הצמח בכמויות הרבה יותר גדולות מאשר בקיץ שעבר, ולהערכתי, הצמח מצוי כאן בשלב של התפשטות מואצת. לא התפנית לסקור, אך לא אתפלא אם הוא ימצא גם בהמשך שדות השלחין, עד לכפר חסידים. בקיץ זה אף התפשט הצמח כמעט לכל אורך הכביש מעכו לנהריה, ובעיקר בתעלות שבצדדיו. בייחוד בולט הדבר בקטע הכביש שבין צומת עכו צפון עד מקדש הבהאים, שם הוא צומח בצפיפות רבה. בתעלה, ליד השלט המפנה למושב שבי ציון, גדלים כמה פרטים מפותחים של מלחית הבורית, וזהו המקום הצפוני ביותר בו מצאתיה הקיץ.

הערך המערכת:

עבודה מפורטת על אאוטאקולוגיה של מלחית הבורית נעשתה על ידי רונית גרמני (לביאביץ) במסגרת עבודת M.Sc. במחלקה לבוטניקה באוניברסיטת תל-אביב (1983). בעבודה זו נמצא שמלחית הבורית הינה הלופית הדורש מלח (NaCl) להתפתחות ואיטיות. השפעתו המיטיבה של המלח חלה בהחום וריכוזי מלח שבין 50 ל-100 מילימולרים לליטר וחובעת כנראה מהגברת קצב הפוטוסינתזה ומהגברת יעילות ניצול המים. עמידותו של הצמח גבוהה יחסית גם בשלב הנביטה. היותו של מלחית הבורית צמח קוצני מעידה בהחלטות טובה להיותו צמח מלחה בעל מסלול פוטוסינתטי מהטיפוס של C_4 . כמו כן הוא עובר כמויות גדולות של נחרן בעלים, דבר המסביר את שמו. המתעניינים בפרטים נוספים מופנים לעבודה זו.

מלחית הבורית
Salsola soda L.